

УДК 631.11

М.В.Тимоць,

Івано-Франківський університет права ім. Короля Д.Галицького,
м. Івано-Франківськ

ВПЛИВ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ТА ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ НА ПОЛІПШЕННЯ І ЗБЕРЕЖЕННЯ ЗЕМЕЛЬНИХ РЕСУРСІВ

Оцінено стан відтворення земельних ресурсів з урахуванням глобалізаційних та інтеграційних процесів. Запропоновано заходи щодо поліпшення, збереження та охорони земель з використанням засад сталого розвитку.

Оценено состояние восстановления земельных ресурсов с учетом глобализационных и интеграционных процессов. Предложены мероприятия по улучшению, сохранению и охране земель, с использованием принципов устойчивого развития.

The author analyses the situation of the recreation of the land resources with paying attention to the globalized and the integration processes. The article proposes the ways of improving and keeping and preserving the lands with using the footing of constant development.

Ключові слова: інтеграція, глобалізація, поліпшення, збереження, екологія, земельні ресурси.

Посилення глобалізаційних та інтеграційних процесів призвело до потреб запровадження адекватних заходів, що стосуються природокористування. Стрімка глобалізація, що охопила майже всі сфери відтворювального процесу, в тому числі й АПК, характеризується загостренням протиріч у процесі використання, збереження та поліпшення природних ресурсів. Йдеться про зростання нестабільності, виникнення різноманітних непорозумінь, в основі яких покладені фактори природного характеру. В зв'язку з цим нагальною постає потреба запровадження нового підходу, за якого всі суб'єкти господарювання як у межах країни так і поза ними прагнули б такого розвитку, який би органічно поєднував інтереси виробництва з потребами збереження й поліпшення ресурсної бази, забезпечуючи одночасно вирішення соціального пакету завдань.

Необхідність становлення та розширення інтеграційних зв'язків в АПК уже тривалий час є предметом дослідження багатьох науковців. Потреба в запровадженні якісно нових інтеграційних зв'язків розглядається вченими у контексті запровадження спільних дій, що стосуються збереження екології та захисту навколишнього середовища з урахуванням глобалізаційних трансформацій. При цьому особлива роль акцентується на участі в розв'язанні екологічних проблем регіонів як безпосередніх конкретних виконавців процесу.

В зв'язку з цим вчені констатують, що глобалізація і сприяюча їй регіоналізація сучасних економічних відносин, з одного боку, активізують розвиток інтеграційних зв'язків і скорочення торговельних бар'єрів у світовій економіці, з іншого, - надають суттєвого значення міжнародному виміру їх соціальних і екологічних наслідків [1, с.142].

Історичний розвиток землекористування свідчить, що на всіх етапах

розвитку суспільства економічні інтереси переважали над екологічними, що призвело до загострення взаємовідносин між суспільством і природою в умовах швидкого та невпинного (інколи некерованого) антропогенного впливу гомосу на навколишнє середовище.

Невпинне нарощування обсягів виробництва і споживання значно ускладнює подальші можливості всього суспільного відтворення. Йдеться про посилення негативних явищ у соціальній, економічній, демографічній та інших сферах. У центрі цього процесу глобальної деградації навколишнього середовища, що охопила у XX столітті майже всю планету, перебуває саме Людина з її споживацьким ставленням до природи. Світоглядні, економічні, екологічні, демографічні та інші виклики, з якими зіткнулося світове співтовариство, перетворилися на глобальні загрози. Домінуючими стали ті з них, які зумовлюються вадами господарювання, нездатністю забезпечити мінімальний рівень якості життя для кожного третього жителя планети, нищівним руйнуванням навколишнього природного середовища. Світова цивілізація перебуває у стані глибокої системної кризи, що охоплює соціальні, демографічні, економічні та екологічні аспекти [3,с.4].

Нині людству потрібно переосмислити сформовані цінності й спрямувати свої зусилля на збереження, поліпшення взаємовідносин з природою. Саме в це русло слід спрямувати розвиток більш інтенсивного використання новітніх досягнень і техніки для потреб раціонального відтворення земель на засадах сталого розвитку [4,с.3]. Забезпечити стабільний, конкурентоспроможний і сталий розвиток будь-якого регіону та держави, в умовах прискорення глобалізації та інтеграції до Європейського простору, можна лише в тому випадку, коли цей розвиток здійснюватиметься на інноваційно-інвестиційній основі [2, с.104].

Незважаючи на досить широкий спектр розглянутих проблем, подальше дослідження впливу глобалізаційних та інтеграційних процесів на збереження та поліпшення земельних ресурсів, на нашу думку, доцільно розширити крізь призму макрорегіональних особливостей.

Проаналізувати процес відтворення земельних ресурсів АПК Карпатського макрорегіону крізь призму глобалізаційних та інтеграційних процесів. Запропонувати заходи спрямовані на поліпшення, збереження та охорону земель з використанням засад сталого розвитку.

Ресурсний потенціал Карпатського макрорегіону тісно корелює з потенціалом інших країн та регіонів і має найбільш сприятливе географічне розташування для інтеграції до ЄС. Це обумовлюється тим, що шляхи сполучення, які проходять через територію регіону, мають загальнодержавне та міжнародне значення. Сусідство досліджуваного макрорегіону з Польщею, Угорщиною, Румунією, Молдовою, Словаччиною створює реальні можливості щодо запозичення досвіду формування земельних відносин. При цьому трансформація земельних відносин має

здійснюватись шляхом врахування територіальних, природнокліматичних, демографічних особливостей та інших важливих складових, що притаманні конкретному макрорегіону.

Природно-ресурсний потенціал Карпатського макрорегіону, в структурі якого переважають мінеральні та земельні ресурси, оцінюється як один із найбагатших в Україні. Саме земельні ресурси є тим об'єктом, що володіє властивістю прискорювати соціально-економічний розвиток. Водночас земля є уразливим ресурсом і потребує збереження та раціонального використання. Враховуючи важливість земельного фонду Карпатського макрорегіону в суспільному відтворювальному процесі, вважаємо за необхідне значно посилити увагу до проблем, що стосуються не лише його використання, а й поліпшення екології, розв'язання соціальних проблем. В сучасних умовах особливого значення набуває забезпечення екологічно безпечного, невиснажливого й раціонального землекористування з одночасним удосконаленням структури сільськогосподарських угідь і доведенням рівня їх залучення в обіг та розораності до оптимальних розмірів.

Розораність земель, особливо сільськогосподарських угідь, свідчить про інтенсивність використання земельних ресурсів. Слід зазначити, що висока розораність сільськогосподарських земель знижує показники родючості ґрунту, поглиблює екологічну кризу в землекористуванні. Питання охорони земельних ресурсів, відтворення родючості ґрунтів, ефективне та раціональне використання сільськогосподарських угідь є проблемами глобального характеру.

Аналізуючи стан розораності земель у Карпатському макрорегіоні слід зазначити високу (близько 70%) частку ріллі в загальній площі сільськогосподарських угідь (табл. 1).

Згідно з чинними нормами, розораність земель у загальній площі на рівні 61-80% вважається несприятливою, 25-60% - умовно сприятливою і менше 25% - сприятливою. Дані, наведені в табл. 1 переконливо засвідчують, що у всіх областях досліджуваного макрорегіону питома частка ріллі є значно вищою від науково обґрунтованих норм. Для порівняння: у США розораність угідь становить 25%, в Угорщині – 37%, у Франції – 48%. Такі самі показники характерні для Німеччини та Канади [5,с.70].

Таблиця 1

*Динаміка площі сільськогосподарських угідь та ріллі сільськогосподарських підприємств і громадян у Карпатському макрорегіоні за 2004-2008 рр.**

	2004р			2008р		
	Всього с/г угідь, тис. га	в т.ч. рілля		Всього с/г угідь, тис. га	в т.ч. рілля	
		тис.га	% до загальної площі		тис.га	% до загальної площі
Закарпатська	416,7	197,2	47,3	408,2	195,6	47,9

ЕКОНОМІКА АГРАРНОГО СЕКТОРА

Івано-Франківська	501,2	366,0	73,0	489,7	364,5	74,4
Львівська	1061,2	732,9	69,1	1039,2	720,5	69,3
Чернівецька	457,7	332,9	72,8	449,6	325,7	72,4
Разом по макрорегіону	2437,2	1629,0	66,8	2386,7	1606,3	67,3

* Розраховано за даними Держкомстату України

Зазначимо, що за аналізований період у Карпатському макрорегіоні розораність сільськогосподарських угідь має стійку негативну тенденцію. Так, питома частка ріллі у 2008 р. щодо 2004 р. в цілому по макрорегіону зросла на 0,5%, в тому числі в Закарпатській області на 0,6%, Івано-Франківській -1,4, Львівській - 0,2% (рис. 1).

Висока питома вага розораних земель у Карпатському макрорегіоні доповнюється проблемами екологічно необґрунтованого ведення сільськогосподарського виробництва, незбалансованим внесенням мінеральних добрив, зростанням кількості земельних угідь, що мають підвищену кислотність тощо. До існуючих традиційних загроз, що негативно впливають на стан земельних ресурсів Карпатського макрорегіону, додається забруднення навколишнього середовища промисловими підприємствами, автотранспортом, викидами шкідливих речовин тощо. Значної шкоди завдають земельному фонду аграрного сектора шкідливі виробництва в Калуші, Івано-Франківську, Надвірні, Бурштині. Останнім часом спостерігається тенденція до збільшення кількості автотранспортних засобів, газові викиди яких являються також є забруднювачами земельних ресурсів. Обсяги викидів шкідливих речовин від стаціонарних та пересувних джерел забруднення в Карпатському макрорегіоні наведені в табл. 2.

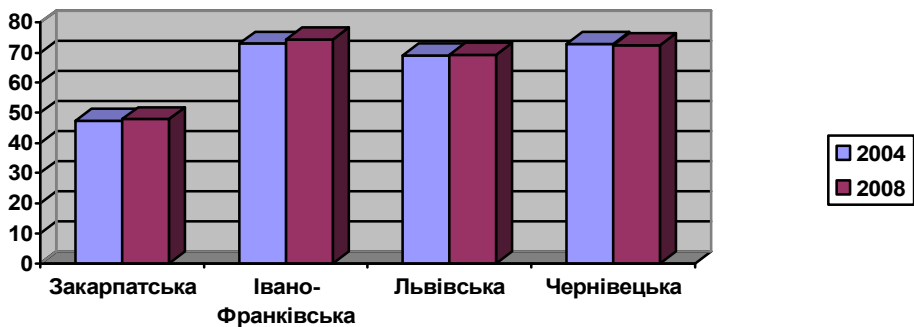

Рис. 1. Динаміка питомої частки ріллі в загальній структурі сільськогосподарських угідь Карпатського макрорегіону за 2004-2008 рр.

Дані табл. 2 засвідчують, що Івано-Франківська область нині займає лідируюче місце за кількістю викидів шкідливих речовин. Зрозуміло, що зростання забрудненості земельних ресурсів набуває глобального характеру і потребує запровадження якісно нових підходів до їх збереження та

поліпшення.

Таблиця 2

Викиди шкідливих речовин від стаціонарних та пересувних джерел забруднення в Карпатському макрорегіоні за 2005 -2007 рр.*

тис. т

Область	2005	2006	2007
Закарпатська	65,9	70,7	88,2
Івано-Франківська	252,2	318,4	325,2
Львівська	187,6	206,7	253,1
Чернівецька	33,6	32,7	45,9
Разом по макрорегіону	538,6	628,5	712,4

* Розраховано за даними Державного комітету статистики

Відтворення земельних ресурсів у досліджуваному макрорегіоні не відповідає вимогам сьогодення, оскільки інтереси суб'єктів господарювання більшою мірою спрямовуються на досягнення матеріальних інтересів, а не на збереження, поліпшення та охорону землі. Посилення процесів деградації земельних угідь Карпатського макрорегіону та високий рівень їх забрудненості унеможливають їх відтворення відповідно до вимог та рекомендацій, сформованих у концепції сталого розвитку. Отже, виникає потреба пошуку таких шляхів та заходів, які зможуть забезпечити раціональне використання та охорону земельних ресурсів з одночасним збереженням економічних, соціальних і екологічних інтересів. Йдеться про необхідність вапнування ґрунтів, поліпшення структури та складу земельних угідь, зменшення кількості покинутих і засмічених земельних ділянок, розораності сільськогосподарських угідь. Реалізація таких заходів стане можливою за умови створення відповідної інституції, яка би проводила моніторинг стану земельних ресурсів. Відсутність необхідної інформації про стан та рівень їх забрудненості унеможливує встановлення рівня їх екологічної достатності. Саме об'єктивна інформація має слугувати основою налагодження інтеграційних зв'язків.

З метою розв'язання існуючих проблем раціонального використання сільськогосподарських угідь необхідним є налагодження внутрішніх та зовнішніх інтеграційних зв'язків, а також проведення низки практичних заходів щодо їх поліпшення, збереження та покращення. Йдеться про необхідність впровадження раціональної структури землекористування, створення інформаційної системи щодо зміни стану земельних ресурсів, використання дієвих економічних важелів щодо оптимального раціонального використання земельних ресурсів, стимулювання інвестицій в придбання екологічно безпечного устаткування, ресурсозберігаючих технологій, спрямування інтеграційних відносин на реалізацію потреб поліпшення земельного фонду, запровадження європейських стандартів показників екології тощо.

Таким чином, процес збереження, поліпшення та охорони земельних

ресурсів аграрного сектора Карпатського макрорегіону в умовах інтенсифікації глобалізаційних процесів потребує запровадження нового типу організації земельних відносин, які б забезпечували вирішення не лише економічних інтересів суб'єктів господарювання, але їх гармонійне поєднання з екологічними та соціальними.

Оцінка стану земель аграрного сектора Карпатського макрорегіону засвідчує, що сучасна економічна діяльність не найкраще впливає на стан земельних ресурсів. Земельний фонд аграрного сектора Карпатського макрорегіону потребує налагодження інтеграційних зв'язків, пов'язаних із охороною, поліпшенням та збереженням земельних ресурсів з урахуванням глобалізаційних трансформацій. Йдеться про необхідність оптимізації структури сільськогосподарських угідь, залучення інвестицій, які би спрямовувалися на покращення та відновлення родючості, збереження та покращення екології, запровадження новітніх технологій щодо раціонального використання ресурсного потенціалу тощо. Водночас, в умовах глобалізаційних змін та поглиблення інтеграційних зв'язків поняття раціональності має включати не лише потреби нинішнього, але й майбутнього покоління. Йдеться про спільні дії усього людства щодо впровадження нового типу господарювання в аграрному секторі на засадах сталого розвитку, які передбачають органічне поєднання економічних, соціальних та екологічних компонентів.

Стратегічний розвиток земельних відносин повинен здійснюватися з урахуванням глобалізаційних та інтеграційних процесів. Без цього аграрний сектор економіки, в тому числі й Карпатського макрорегіону, не зможе одержати належного розвитку крізь призму поліпшення, збереження та охорони земельних ресурсів.

Список використаних джерел:

1. Андрєєва Н.М., Харічков С.К. Вплив екологічного фактора на формування сучасної системи економічних відносин // Регіональна економіка. – 2007. – №2. – С.142-153.
2. Іртищева І.О. Стан і тенденції розвитку інноваційно-інвестиційної діяльності причорноморського регіону // Регіональна економіка. – 2009. – №1. – С.99-105.
3. Корнійчук Л., Шевчук В. Сталий розвиток і глобальна місія України // Економіка України. – 2009. – №4. – С.4-13.
4. Шурик М.В. Інноваційні пріоритети сталого розвитку // Агросвіт. –2009. – №19. – С.2-6.
5. Шурик М.В. Фінансування екології відтворення земельних ресурсів аграрного сектору Карпатського макрорегіону // Фінанси України. – 2007. – №3. – С.67-71.